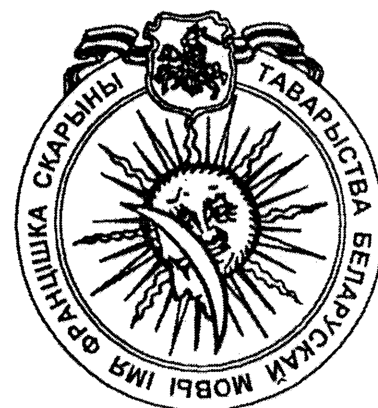
Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года **№ 28 (567)** **24 ЛІПЕНЯ 2002 г.**

Знакавая падзея

9-10 ліпеня ў сталічным Доме літаратара адбылася ўрачыстая падзея, да якой грамадскасць рыхтавалася амаль год. Размова ідзе пра Міжнародны сімпозіюм пад эгідай ЮНЕСКО "Разнастайнасць моў і культур у кантэксце глабалізацыі".

Пад заклік гукаў сурмы ўдзельнікі заходзілі ў залу. Старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава адкрыла форум. Затым выступіў генеральны дырэктар ЮНЕСКА Каіціра Мацуура. У сваёй прамове генеральны дырэктар падкрэсліў імкненне ЮНЕСКА захоўваць і садзейнічаць развіццю ўсіх сучасных моў, малых і вялікіх. Пры гэтым ён згадаў асноўныя дакументы і ініцыятывы ЮНЕСКА: Дэкларацыя аб культуры, заснаванне сусветнага Дня роднай мовы –21 лютага. Ад дзяржаўных структур Беларусі меў слова старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага Сходу А.П.Вайтовіч.

Трэба адзначыць, што ў працы сімпозіюму прымалі ўдзел шматлікія замежныя госці: прадстаўнікі навуковых колаў Францыі, Германіі, Украіны, пасланцы дзяржаўных структур краін Балтыі, Малдовы, Узбекістана, а таксама кіраўнікі ПЭН-цэнтраў з Нарвегіі, Швецыі, Расіі, Эстоніі і інш.

Праца сімпозіюму была арганізавана наступным чынам. У першы дзень да абедзеннага перапынку адбылося адкрыццё і пленарнае пасяджэнне, а затым удзельнікі разышліся па секцыях. Іх было дзве: "Нацыянальныя культуры ў дыялогу цывілізацый" і "Роля мовы ў развіцці культуры, адукацыі і захаванні ідэнтычнасці народаў". Адначасова ў памяшканні Беларускага таварыства дружбы праходзіў круглы стол "Вытокі фізічнага і маральнага тэрарызму ў эпоху глабалізацыі". Асэнсаванне гэтых няпростых праблем сучаснасці вялося таксама ў дзвюх секцыях: "Што могуць супрацьпаставіць тэрарызму навука, рэлігія, літаратура, мастацтва, сродкі масавай інфармацыі?" і "Міжкультурныя камунікацыя як шлях да паразумення паміж дзяржавамі, народамі, канфесіямі".

Сябры Таварыства беларускай мовы,бралі актыўны ўдзел у працы сімпозіюму. Старшыня Алег Трусаў выступіў на пленарным пасяджэнні з дакладам "Заканадаўчы аспект развіцця беларускай мовы". Першы намеснік старшыні ТБМ Людміла Дзіцэвіч, а таксама два намеснікі Сяргей Кручкоў і Алена Анісім зрабілі паведамленні з круглых сталоў, за якія былі адказнымі. Людміла Дзіцэвіч –"Мова, адукацыя, час", Сяргей Кручкоў – "Беларуская мова. Інтэрнэт і кампутар", Алена Анісім – "Аб нацыянальнай тоеснасці мовы ў рэкламе і маркетынгу". (Тэксты іх выступленняў будуць надрукаваныя ў "Нашым слове") У працы сімпозіюму ўдзельнічалі таксама сябры Таварыства з розных рэгіёнаў Беларусі.

Відавочна, што ў поўнай меры ацаніць значэнне гэтага сімпозіюму можна толькі праз нейкі час, калі будуць надрукаваныя матэрыялы з дакладамі, выступленнямі ў дыскусіі, паведамленнямі. Тады магчыма будзе ахапіць увесь спектр думак, меркаванняў. Бо праблемы, якія абмяркоўваліся падчас сімпозіюму, гэта сапраўды глабальныя праблемы. Яны закранаюць жыццё, лёс, як асобных людзей, так і лёс цэлых народаў і іх культур. Нас, беларусаў, хвалюе далейшае развіццё нашай роднай беларускай мовы. Але і прадстаўнікі іншых народаў таксама заклапочаны такімі або падобнымі праблемамі. Напрыклад, у Латвіі, дзякуючы адпаведнай дзяржаўнай моўнай палітыцы, не так востра стаіць пытанне развіцця латышскай мовы. Тым не менш, на дзяржаўным узроўні прынята Праграма развіцця латышскай мовы. У Эстоніі – Стратэгія развіцця эстонскай мовы. Пра гэта расказалі Іна Друвітэ, прафесар Латвійскага універсітэта і Мал Каеватц, літаратуразнаўца, дарадчык Міністэрства культуры Эстоніі. Гэты спіс можна доўжыць.

У заключэнне гэтага кароткага паведамлення хацелася б чытачам "Нашага слова" сказаць вось што. Ад нашага жадання, ад нашых канкрэтных крокаў залежыць поспех у справе функцыянавання дзяржаўнай беларускай мовы. Як сказаў старшыня ТБМ Алег Трусаў напрыканцы сімпозіюму (і яго падтрымалі прадстаўнікі афіцыйных беларускіх колаў, навукоўцы-замежнікі), хопіць нам плакацца. Ад сябе рызыкну дадаць: нашу мову ў нас ніхто не адбярэ. Нам самім варта не хаваць яе ў закутак, ці на паліцу, каб даставаць толькі на свята. З ёй трэба быць кожны дзень, дома і на працы, ва ўсіх людных месцах. З мовай трэба кожнаму годна ісці па жыцці – і яна ніколі не загіне, "покуль будуць людзі" *(Янка Купала)!*

Алена Анісім,
старшыня Менскай гарадской арганізацыіТБМ,
намеснік старшыні ТБМ.

(Працяг тэмы на ст. 2)

31 ліпеня - 200 гадоў з дня нараджэння вялікага беларуса Ігната Дамейкі

На здымку: адзіны вядомы рэдакцыі бюст Ігната Дамейкі, пастаўлены на радзіме вучонага. Паводле звестак рэдакцыі Адам Мальдзіс замовіў у Лідзе яшчэ дзве скульптурныя выявы. У любой краіне свету вучонаму, імем якога ЮНЕСКА абвяшчае год стаялі б велічныя помнікі ў кожнай мясціне, дзе ён пражыў хаця б год. Але гэта не для нас.

Разам з тым у выдавецтве "Беларускі кнігазбор" рыхтуюцца да выдання "Мае падарожжы. Дзённікі выгнанніка" Ігната Дамейкі ў перакладзе Здзіслава Сіцькі.

Аналіз мовы "Дзённікаў..." Ігната Дамейкі чытайце на ст. 4.

Беларуская мова- ТБМ наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1.Незнаёмыя	- 1000
2.Беларус	- 5000
3.Новікаў У. Н.	- 1000
4.Казлоўская І. І.	- 1000
5.Глінская суполка Докшыцкі р-н	- 17000
6.Мілаш Л., Вільня	- 5000
7.Малашкова Л. Ю г. Менск	- 2000
8.Катляроў Ал-р, г. Слуцк	- 1000
9.Міхась Тычына, г.Слуцк	- 2000
10. Чэчат Алесь, г.Менск	- 5000
11.Алесь Пархоменка г. Мазыр	- 20000
12. Пятро Гуд, г. Менск	- 20000
13. Каўган Сярг., г. Менск	- 3000
14. Палсцюк В., г. Менск	- 5000
15. Яўген Міцкевіч, г.Менск	- 8000
16.Янка Шучка, Бельгія	-100 еўра
17. Лаўрэн Клыбік, Бельгія	-100 еўра
18. Кляшчук Сяргей, Менск	- 5000
19. Еленскі Уладзімір, Менск	- 2000
20. Крысёнак Аляксей Менск	- 1000
21. Будаўнік з Менска	- 60000
22. Ахвяраванні удзельнікаў свята ў Вязынцы	- 5500

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрас: вул. Румянцава 13, г.Менск, 220005, альбо пералічваць на разліковы рахунак ТБМ № 3015212330014 у Менскай гардырэкцыі ААТ Белбізнесбанка код 764 праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк (камісійны збор пры гэтым не бярэцца).

ЗАКАНАДАЎЧЫ АСПЕКТ РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ПАДЧАС ГЛАБАЛІЗАЦЫІ

Даклад Старшыні ТБМ Алега Трусава на пленарным паседжанні Міжнароднага сімпозіюма "Разнастайнасць моў і культур у кантэксце глабалізацыі"

У часы глабалізацыі кожная нацыянальная ідэя, нават калі яе носьбіты маюць рознае этнічнае паходжанне, грунтуецца на адной канкрэтнай мове, найбольш прыдатнай для вызначэння яе аблічча і фармулёўкі асноўных мэтаў. Прыкладам можа быць нацыянальная амерыканская ідэя, славутая "амерыканская мара", якая грунтуецца на англійскай мове, і таму кожны грамадзянін ЗША незалежна ад паходжання і веравызнання мусіць ёй валодаць.

Другім вельмі важным складнікам нацыянальнай ідэі ёсць веравызнанне. Але ж гэты чыннік не заўсёды мае месца, пра што яскрава сведчыць вышэйпамянёны амерыканскі прыклад.

Аднак на еўрапейскім кантыненце мова і рэлігія вельмі часта вызначалі ды вызначаюць зараз асноўныя нацыянальныя памкненні вялікіх і малых народаў Еўропы, у тым ліку і нашых суседзяў. Нацыянальныя ідэі палякаў і літоўцаў непадзельна злучаны з каталіцкай царквою, украінцаў - з уніяцкай, рускіх - з праваслаўнай. Канцэпцыя латышскай нацыянальнай ідэі ў асноўным грунтуецца на маральна-этычных каштоўнасцях пратэстантызму. Таму невыпадкова адным з найбольш важных складнікаў амаль любой нацыянальнай ідэі ёсць нацыянальная царква, якая размаўляе з народам на яго роднай мове.

Нажаль, праваслаўная, а затым і каталіцкая царква ва ўмовах Беларусі не здолелі здзейсніць гэтую функцыю, нават нягледзячы на спробы Кіева і Вільні выконваць у XIV — XV стст. ролю цэнтраў усходнеславянскага праваслаўя, а кіеўскага мітрапаліта лічыць галоўным усходнеславянскім царкоўным іерархам. Мовай праваслаўнай царквы была тады царкоўнаславянская мова, якая моцна адрознівалася ад беларускіх гаворак і была не зусім зразумелая простаму чалавеку.

Каталіцызм, які пасля Крэўскай вуніі 1385 г. меў распаўсюд у заходняй Беларусі, да канца XVI - пачатку XVII стст. дайшоў да Смаленшчыны. Але мова касцёлу спярша лацінская, а затым польская зноў-такі не даходзіла да шырокіх колаў тагачаснага беларускага грамадства і моцна спрыяла працэсу апалячвання спачатку беларускіх магнатаў, а потым і шматлікай беларускай шляхты.

У другой палове XVI ст. некаторыя беларускія магнаты, сярод якіх былі і Радзівілы, Сапегі, Хадкевічы, Тышкевічы, Глябовічы ды інш., каб замацаваць палітычную незалежнасць ад Рэчы Паспалітай і Маскоўскага княства, робяць стаўку на пратэстантызм. Менавіта пратэстанты першыя звярнуліся праз прапаведзь да беларусаў на іх роднай мове, а затым увялі беларускую мову ў лік школьных.

Узніклае пазней уніяцтва цягам XVII стагоддзя таксама не здолела стаць нацыянальнай царквой і яшчэ болей паспрыяла расколу тагачаснага беларускага грамадства, захаваўшы ў службах царкоўнаславянскую мову. Аднак у другой палове XVIII ст., калі асноўная частка сялянства і бальшыня гарадскога насельніцтва Беларусі сталі ўніятамі, роля беларускай мовы ў гэтай царкве ўзрастае, яна пачынае шырока ўжывацца ў казаннях мясцовых святароў. Гвалтоўнае знішчэнне ўніяцтва ў Беларусі расійскім царызмам у першай палове XIX ст. спыніла тэндэнцыю беларусізацыі ўніяцкай царквы, і беларусы дагэтуль не маюць сваёй нацыянальнай царквы.

У сярэдзіне XIX ст., асабліва пасля задушэння чарговага паўстання за незалежнасць, беларусы апынуліся на мяжы поўнай асіміляцыі і знікнення з карты Еўропы. Паколькі канфесійна беларусы былі падзеленыя, яднанне іх пачалося вакол уласнай гісторыі, і ў першую чаргу вакол этнаграфіі і мовы. На пачатку XX ст. пасля таго, як у Вільні пачала выходзіць "Наша ніва" і ўзніклі беларускія выдавецтвы, мова становіцца галоўным аб'ядначым момантам адраджальнай нацыі. І з гэтым вымушаныя былі лічыцца тыя палітычныя сілы, якія ў розныя перыяды XX ст. панавалі ў Беларусі.

Так, на тэрыторыі Заходняй Беларусі, якая ў 1915-1918 гг. была акупавана нямецкімі войскамі, упершыню ў XX ст. беларуская мова атрымала статус адной з афіцыйных моў, на ёй выходзілі кнігі і газеты, у 1915 г. адкрылася першая беларуская школа і, нават, вялося справаводства.

У 1918 годзе ўрад БНР абвесціў беларускую мову дзяржаўнай, і гэта пазней набыло трывалую традыцыю ў БССР. У Канстытуцыі БССР 1927 года дзяржаўнымі мовамі, акрамя беларускай, былі руская, яўрэйская (ідыш) і польская, але ў сферы школьнай адукацыі ўпершыню запанавала беларуская мова, і гэтая традыцыя, нягледзячы на рэпрэсіі 30-х гадоў, трымалася да 1941 года.

У часе другой сусветнай вайны чарговыя акупанты Беларусі таксама мусілі адрадзіць у цэнтральнай частцы краіны беларускамоўныя школы і сярэднія спецыяльныя ўстановы, дазволіць выхад беларускамоўных газет, існаванне беларускага тэатру і нават оперы.

Апошняя спроба выкарыстаць беларусізацыю ў сваіх палітычных мэтах была зроблена па даручэнні Лаўрэнція Берыі на пачатку 50-ых. Але гэтая акцыя не паспела разгарнуцца і загінула разам з яе пачынальнікам.

Але самымі жахлівымі для нашай нацыі сталіся 60-80 гады мінулага стагоддзя, бо менавіта на беларусах ставіўся чарговы бальшавіцкі эксперымент, калі кіраўнікі СССР вырашылі нас першымі сярод іншых вялікіх народаў неабсяжнай імперыі пазбавіць сваёй мовы, гісторыі ды культуры, ператварыўшы ў безаблічны, так званы "савецкі народ". Якраз з гэтай мэтай у Мінск, прыязджае Мікіта Хрушчоў, які з ганку Беларускага дзяржаўнага універсітэта заклікае беларусаў цалкам перайсці на рускую мову і такім чынам першымі сягнуць у камунізм.

Гэтая разбуральная праца вялася мясцовымі савецка-камуністычнымі органамі да канца 80-ых гадоў, пакуль не пачалася новая наменклатурная "адліга" і не паднялася чарговая хваля беларускага адраджэння, вынікам якое стала незалежнасць Беларусі, вяртанне гістарычнай памяці і старадаўняй сімволікі, аб'яўленне беларускай мовы адзінай дзяржаўнай мовай у краіне. Перапіс 1999 г., нягледзячы на так званы рэферэндум 1995 г., замацаваў станоўчыя вынікі гэтага гістарычнага працэсу, які зараз зноў пашыраецца і набывае моц.

Першая рэдакцыя Закона "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь" была прынятая ў 1990 годзе, і затым у 1998 годзе Закон быў значна зменены, што моцна выхаласціла яго змест. Тым не менш, у Законе застаюцца артыкулы, якімі можна карыстацца для абароны беларускай мовы. Гэтыя артыкулы з'яўляюцца абавязковымі для выканання. Акрамя таго, у канцы 1999 года ў Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністратыўных парушэннях быў унесены артыкул 172, які гучыць так: ***"Публічнае зняслаўленне дзяржаўных і іншых нацыянальных моў, якімі карыстаецца насельніцтва Рэспублікі Беларусь, стварэнне перашкод і абмежаванняў у карыстанні імі цягнуць накладанне штрафу на грамадзян у памеры ад 2 да 5 мінімальных заработных плат, на службовых асоб - у памеры ад 5 да 10 мінімальных заработных плат. Парушэнне артыкула 172 разглядаецца адміністратыўнымі камісіямі пры гарадскім і раённых выканаўчых камітэтах".***

Згодна Закона "Аб асновах службы ў дзяржаўным апараце "ад 23.11.1993 года асобы не маюць права займаць пасады ў дзяржаўным апараце, калі іх прафесійная падрыхтоўка не адпавядае кваліфікацыйным патрабаванням. (Артыкул 9 Закона). Паводле ж Кваліфікацыйнага даведніка пасад дзяржаўных служачых кожны дзяржаўны служачы павінен ведаць дзяржаўныя мовы Рэспуюдікі Беларусь (Параграф 6.4.1. Даведніка). Кваліфікацыйны даведнік зацверджаны пастановай №96 Дзяржкампрацы ад 21.12.1993.

Артыкул 14 Працоўнага кодэкса Рэспублікі Беларусь (дзейнічае з 01.01.2000) гаворыць, што дыскрымінацыя, гэта значыць абмежаванне ў працоўных правах ці атрыманне якіх-небудзь пераваг у залежнасці ад мовы, забараняецца.

А зараз разгледзім артыкулы Закона аб мовах, якія з'яўляюцца абавязковымі для выканання.

Артыкул 3. *Грамадзянам Рэспублікі Беларусь гарантуецца права звяртацца ў дзяржаўныя органы мясцовага кіравання і самакіравання, на прадпрыемствы, ва ўстановы, арганізацыі і грамадскія аб'яднанні на беларускай, рускай або іншай прымальнай для бакоў мове.*

Гэта азначае, што мы маем права звяртацца ва ўсе ўстановы на беларускай мове.

Артыкул 4. *Кіраўнікі, іншыя работнікі дзяржаўных органаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, установаў, арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў павінны валодаць беларускай і рускай мовамі ў аб'ёме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў.*

• Згодна гэтага артыкула службовыя асобы, перш за ўсё дзяржаўныя чыноўнікі абавязаны адказваць грамадзянам, якія да іх звяртаюцца, на беларускай мове.

Артыкул 5. Дзяржаўныя органы, органы мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемствы, установы, арганізацыі і грамадскія аб'яднанні павінны прымаць і разглядаць дакументы, якія падаюцца грамадзянамі на беларускай і рускай мовах.

Такім чынам, дакументы на беларускай мове абавязаны прымаць без усялякіх затрымак.

Дзякуючы намаганням сяброў і прыхільнікаў ТБМ, была прынятая і з 19 сакавіка 2002 года ўступіла ў сілу новая рэдакцыя Закона "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь", дзе надзвычай важную ролю для развіцця і захавання беларускай мовы могуць адыграць артыкулы 5 і 32 вышэйзгаданага закона. Таму мы іх прыводзім цалкам альбо ў крыху скарочанай форме (артыкул 32).

Артыкул 5. *Мовы навучання і выхавання.*

Асноўнымі мовамі навучання і выхавання ва ўстановах адукацыі Рэспублікі Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская. Дзяржава гарантуе грамадзянам права выбару мовы навучання і выхавання і стварае адпаведныя ўмовы для рэалізацыі гэтага права. Навучанню беларускай мове, выданню літаратуры, падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў на беларускай мове аказваецца дзяржаўная падтрымка.

Вывучэнне беларускай, рускай і адной з замежных моў у агульнаадукацыйных школах з'яўляецца абавязковым, за выключэннем асобных катэгорый асоб з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

У адпаведнасці з заявамі законных прадстаўнікоў дзяцей і па рашэнні мясцовых выканаўчых і распарадчых органаў могуць стварацца групы ў дашкольных установах і класы ў агульнаадукацыйных школах, у якіх навучанне і выхаванне поўнасцю або часткова ажыццяўляецца на мове нацыянальнай супольнасці або вывучаецца мова нацыянальнай супольнасці. Па рашэнні мясцовых выканаўчых і распарадчых органаў, узгодненым з Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, могуць ствараца дзіцячыя дашкольныя ўстановы або агульнаадукацыйныя школы, у якіх навучанне і выхаванне вядзецца на мове нацыянальнай супольнасці.

Артыкул 32. *Мэты і структура вышэйшай адукацыі.*

Вышэйшая адукацыя заклікана забяспечыць найбольш поўнае развіццё здольнасцяў і інтэлектуальна-творчага патэнцыялу асобы, магчымасць яе актыўнага, свабоднага і канструктыўнага ўдзелу ў развіцці грамадства з мэтай задавальнення патрэб грамадства і дзяржавы ў спецыялістах высокай кваліфікацыі.

Сістэма вышэйшай адукацыі забяспечвае грамадзянам магчымасць навучання на адной з дзяржаўных моў Рэспублікі Беларусь шляхам стварэння ў ВНУ беларускамоўных і рускамоўных груп (патокаў).

Звяртаем Вашу ўвагу, што зараз пісаць заявы для навучання дзяцей па-беларуску не абавязкова. бо гэта тычыцца, паводле артыкула 5, толькі законных прадстаўнікоў дзяцей іншых, небеларускіх нацыянальных супольнасцяў. Нашыя ўлады павінны адкрываць беларускамоўныя навучальныя ўстановы ўсіх узроўняў у адпаведнасці з літарай закона "Аб адукацыі" без усялякіх заяў. Калі існуюць беларускамоўныя школы, то бацькі проста запісваюць туды сваіх дзяцей, ведаючы, што яны будуць вучыцца па-беларуску ўвесь перыяд навучання ў школе.

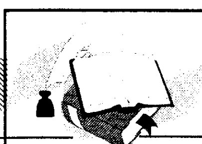
Надзвычай важным з'яўляецца 32 артыкул, паводле якога ў кожным ВНУ Беларусі, незалежна ад формы ўласнасці, павінны існаваць беларускамоўныя студэнцкія плыні і групы. Так сталася, што менавіта ў гэтым годзе будзе самы вялікі за апошнія і наступныя гады выпуск у беларускамоўных школах краіны, паводле падлікаў кіраўніцтва ТБШ, іх колькасць будзе роўная 23276 вучняў.

У найбліжэйшы час неабходна прыняць новы "Закон аб мовах у Рэспубліцы Беларусь", які павінен адпавядаць тым дэмакратычным нормам, што ўжо даўно склаліся ў большасці еўрапейскіх краін, у тым ліку і шматмоўных, дзе афіцыйна прызнаны дзяржаўнымі некалькі моваў (напрыклад, Бельгія ці Швейцарыя). У першую чаргу, гэта сусветная дэкларацыя аб культурнай разнастайнасці ЮНЕСКА, што была прынятая 3 лістапада 2001г. на 31-й сесіі Генеральнай канферэнцыі ў Парыжы.

У адпаведнасці з новым законам, кожны дзяржаўны чыноўнік абавязан аднолькава добра ведаць дзве дзяржаўныя мовы, вольна, без памылак пісаць і размаўляць на іх.

Вельмі важна ў асобных артыкулах Закона дакладна вызначыць механізм узаемадачыненняў паміж беларускай, рускай і англійскай мовамі, вызначыць межы і аб'ёмы выкарыстання і вывучэння моваў нашых суседзяў (польская, украінская, літоўская і латышская мовы). Асобны артыкул Закона можа разгледзець сітуацыю з мовай "ідзіш" як складовую частку шматэтнічнай культурнай спадчыны нашай краіны.

Новы Закон аб мовах несумненна стане важным крокам па вяртанні Беларусі ў дэмакратычную аб'яднаную Еўропу.

ДА СВЯТЫНЯЎ СЭРЦАМ-ДУШОЙ ДАКРАНУЦЦА...

Нярэдка кажуць, што дзетак нашых не хвалюе усё тое, што робіцца вакол нас, якія нашы каштоўнасці і святыні, наша гісторыя. Але глыбей прыглядзеўшыся, на паверку гэта не так. Добрым прыкладам таму - вынікі праведзенага Рэспубліканскага конкурсу экалагічнай журналістыкі сярод школьнікаў, пра які распавядалася на старонках "Народнай волі". А цяпер вось у Горадні моладзевым цэнтрам культуры імя К.Каліноўскага гарадской грамадскай арганізацыі ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сілаў (рэгістрацыйны № 040101) быў праведзены конкурс сачыненняў школьнікаў пад назвам: "Іх імёны не знікнуць у акіяне вечнасці". Дзецям было прапанавана расказаць пра Ефрасінню Полацкую, вялікага асветніка і сейбіта гуманізму Францішка Скарыну, Кастуся Каліноўскага, Максіма Багдановіча і іншыя слынныя постаці нашай гісторыі і сучаснасці, былі і вольныя тэмы, а таксама вершы.

Ну, пра ўсё гэта распавесці падрабязна не хапіла б ні часу, ні газетных старонак. Але ж засяродзіцца на найбольш адметных і яркіх момантах дзіцячых думак, меркаванняў, поглядаў, безумоўна, варта. І перш тут прыемна ўражвае тое, што нашы дзеткі сапраўды неабыякавыя да святыняў свайго шматпакутнага краю. І тут не так важна, хто і якое месца заняў, а каштоўна тое, што кожны юны ўдзельнік конкурсу шчыры і праўдзівы ў адлюстраванні той ці іншай яркай пастаці ў гісторыі сваёй Бацькаўшчыны, імкнецца прапусціць усё гэта праз уласнае сэрца... Я не магу ўстрымацца, каб у падцверджанне сказанага не прывесці тут думкі з сачынення пра Максіма Багдановіча вучня 6-га "в" класа Гарадзенскай школы № 26: *"Заслуга Максіма Багдановіча перад беларускім народам немалая, хоць пражыў ён усяго 27 гадоў. Але за сваё кароткае жыццё навучыў беларусаў па-сапраўднаму любіць сваю Радзіму... Толькі сапраўдны патрыёт мог напісаць такія вершы аб Радзіме, як "Народ, беларускі народ!", "Пагоня". Я думаю, калі б гэтыя творы ведаў кожны беларус, то мы больш шанавалі б сваю мову і сваё мінулае. І мяне яны шмат чаму навучылі, я цяпер па-іншаму ацэньваю становішча роднай мовы."*

І на заканчэнне хлопчык робіць такую лагічную вельмі сучасную выснову: *"У цяжкія моманты жыцця народ заўсёды звяртаецца ў думках да сваіх легендарных герояў. Часта іх жыццёвы прыклад дае падказку, што рабіць, як жыць далей.*

Я думаў, што яшчэ многіх беларусаў будзе натхняць прыклад Максіма Багдановіча...". І не толькі будзе натхняць, а ўжо натхняе. Інакш, не нарадзіліся б у вучаніцы школы-гімназіі № 30 Горадні Марыі Пруднікавай такія вершаваныя радкі:

Шчырасць Максіма
ўзышла ў нашых душах,
Згадкі пра шчасце высока ўзняла,
Каб ацаляць нас духоўна нядужых,
Шчырасць Максіма ўзышла.

Пэўна няма сёння таго школьніка, які не ведаў бы імя Кастуся Каліноўскага. І таму не выпадкова маладзёвым цэнтрам, што носіць яго імя, у складзе ветэранскай арганізацыі была прапанавана тэма сачынення "Кастусь Каліноўскі – сапраўдны рыцар і герой". Яе ахвотна бралі не толькі хлопчыкі, але і дзяўчынкі. Вось што, напрыклад, піша пра мужнага важака беларускіх паўстанцаў вучаніца 11-га "б" класа сярэдняй школы № 24 Горадні Марына Кірылава:

"Кастусь Каліноўскі быў спраўдным сынам сваёй Радзімы і Чалавекам. Ён з дзяцінства хварэў невылечнай хваробаю – любоўю да той краіны, у якой успыхнуў агеньчык яго жыцця. Шчаслівую і велічную зямлю любіць невялікая справа. Паспрабуйце ж зрабіць гэта, калі яна слабая, малая, прыніжаная!

Праўда для Кастуся Каліноўскага была вышэй за рызыку працы ў падпольнай друкарні. Ведаў ён, што чым шырэй глядзіць у свет народ, тым мацнейшая яго ненавісць да царскага ўрада, да свайго становішча, да безгалосай долі сваёй".

Як ужо было падкрэслена ў пачатку артыкула, конкурс праводзіўся ў дзвюх намінацыях: на разгляд журы былі прадстаўлены, як сачыненні, так і вершы, якія таксама атрымалі пэўныя месцы. Першае з іх было прысуджана вучаніцы Гарадзенскай школы-гімназіі № 30 Ірыне Мар'янскай за санет "Дух ісціны". Але справа, зноў жа, падкрэсліваю, не ў месцах, а ў значнасці і глыбіні думкі і яе паэтычнасці, безумоўна... Не ставячы тут нейкіх проб, скажу, што твор гэты прысвечаны нашаму славутаму земляку Яўхіму Карскаму. Ён невялічкі, і таму я прывяду яго цалкам:

Сярод імён вялікіх моваведаў
Тваё імя ярчэй за ўсё зіхціць,
Каб нам, нашчадкам, як маяк, свяціць,
Каб кожны з нас асновы свае ведаў.
Сябры твае – "азы", "глаголі", "юсы"...
Стараславянскай мовы карыфей,
Ты родную апеў, нібы Арфей,
У трох тамах пад назвай "Беларусы".
І дум тваіх грунтоўных кветкі-краскі
Ў сэрцах нашых змогуць паслужыць,
Прыўносячы дух ісціны змагарскі.
Нам шлях у дваццаць першы век ляжыць
З табой, Яўхімій Фёдаравіч Карскі!

Каб не было аднастайнасці аповеду, зноў перайду да конкурсных сачыненняў. Сярод іх найбольш удалым было прызнана сачыненне вучаніцы 11 "б" класа школы № 27 Вольгі Забалотневай "Подзвіг Ефрасінні Палацкай". Як адзначыла журы, гэта арыгінальная творчая праца, зарыентаваная на цікавы гістарычны матэрыял, дзе па-свойму падаецца некалькі версій тых далёкіх падзей і завяршаецца расповед зноў жа паэтычным творам, знітаваным адным агульным зместам з самім сачыненнем.

"Полацкая зямля, - піша Вольга Забалотнева, - *ўзгадавала такую велічную асобу як Ефрасіння. Яна стала нябеснаю заступніцай не толькі Полацка, але і ўсёй беларускай зямлі... Сваё жыццё яна прысвяціла Богу і людзям. І людзям не толькі таго часу. Але і нам. Нездарма ж, вось ужо колькі стагоддзяў не згасае ў сэрцах людзей памяць пра вялікую асветніцу".*

"Ефрасіння Полацкая, - працягвае свой аповед аўтарка, - *адкрывае нам шэраг постацяў, якія ўпрыгожваюць нашу гісторыю, даюць узор шчырай, бескарыснай любові да Айчыны, да ведаў, да чалавека. Такія людзі заўсёды застаюцца сучаснымі, бо яны вырашалі не момантавыя патрэбы, а клапаціліся пра выхаванне душы і духоўнасці.*

Прымі ад усяго сэрца шчырыя словы маёй душы, святая Ефрасіння, аборонца маёй Беларусі:

Слова тваё птушкай ляціць
З келіі, воблачкам дыму,
Мэта твая – лёсам сваім,
Радасцю, болем – з Радзімай.
Шчасцем, пяшчотай дзявочай,
Сэрцам чуллівым прарочым,
Кожным слядком палачанкі,
Божаму слову адданай.
Дай жа табе сілы веры,
Божа – Уладар Сусвету
Роднай Зямлі вечна служыць
Сёння, Учора, Вечнасць."

Яшчэ заслугоўваюць увагі і пахвалы сачыненні пра Ефрасінню Полацкую, а таксама сучасных герояў і пакутнікаў Беларусі вучаніцы 10-га "б" класа сярэдняй школы № 24 Кацярыны Якубчык і Вікторыі Белазёравай, вершы вучаніц школы-гімназіі № 30 Ірыны Макар, Ірыны Кот, Вольгі Грыцэвіч, а таксама вучаніцы школы № 3 Вольгі Чычкан, радкамі з верша якой аб Радзіме я і закончу аповед пра конкурс у Горадні:

Жыву тваім шчасцем і клопатам,
І ласкай тваёю, зямля.
Тут бусел вітае нас клёкатам,
Тут дыхае хлебам ралля.
Ты песня мая несціханая,
Ты промень, працяўшы імжу!
Табою, Айчына каханая,
І цешуся і даражу.

Аляксей Дземідовіч.

Да юбілею Алы Ходан

Шаноўная Ала Міхайлаўна!

Шчыра віншуем Вас, кіраўніка клуба "Беларуская хатка" з слаўным юбілеем. Цягам апошніх 15-ці гадоў Вы адкрываеце для зацікаўленых духоўныя скарбы беларускага народа.

Дзякуючы Вашай няўрымслівай натуры мы атрымалі магчымасць пазнаёміцца з выбітнымі постацямі гісторыі і культуры Беларусі падчас шматлікіх вандровак па краіне і цікавых вечарынаў. Жадаем Вам мужнасці і нязломнай веры ў перамогу беларускай справы.

Хай беражэ Вас Бог, і саграваe Вашае сэрца любоў нашай дружнай беларускай сябрыны.

Сябры клуба "Беларуская хатка".

Рэдакцыя газеты "Наша слова" далучаецца да віншавання сяброў і жадае Вам поспехаў у працы на ніве адраджэння і пашырэння Беларушчыны.

На здымку: кіраўнік "Беларускай хаткі" са Стэфаніяй Станютай

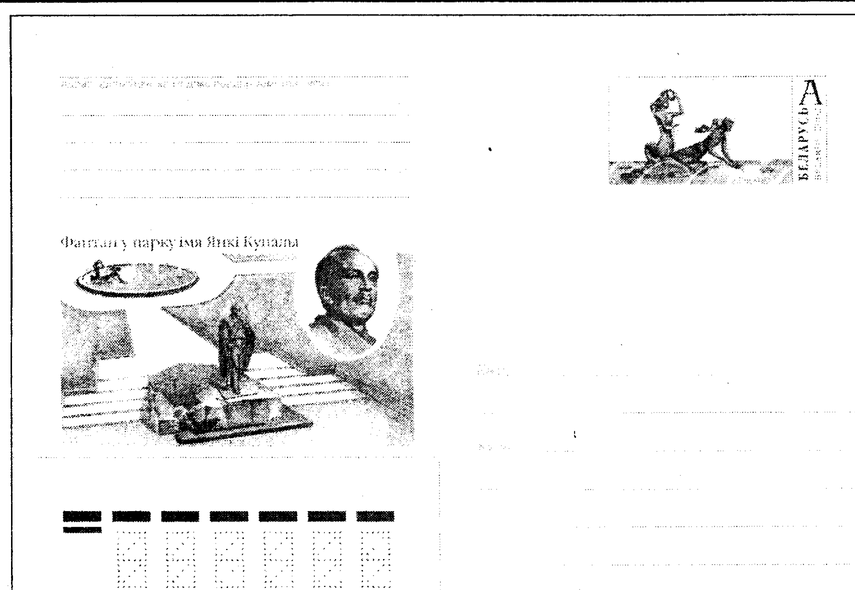
"Трэба выхоўваць у сабе пачуццё чалавечай годнасці"

Амаль чатыры гады таму ў віцебскім касцёле святой Барбары адбылася прыміцыйная (першая) Імша ўраджэнца Сянно выпускніка філасофска-тэалагічнага факультэта Кракаўскага калегіюма айцоў дамініканаў ксяндза Міхала Ермашкевіча. За гэты час а. Міхал паспеў папрацаваць у Баранавічах і вось ужо трэці год з'яўляецца пробашчам парафіі святой Барбары ў Віцебску – горадзе, дзе рабіў першыя крокі на шляху да святарства. Словы ў загалоўку – з яго інтэрвію "Боскія дабро, прыгажосць і любоў непадуладныя часу" (Ave Maria, 2002, № 3), якое непасрэдна датычыць моўнай сітуацыі на Беларусі і ролі касцёла ў фармаванні паважлівага стаўлення да роднага слова.

Сам ксёндз Міхал вядзе службу па-беларуску.

Франц Сіўко.

Да 120-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы "Белпошта" выпусціла мастацкі маркаваны канверт. Карыстайцеся, калі ласка.

Успаміны, умаяваныя словам

Май – бярэзінкі ды іншыя зялёныя дрэўцы, пастаўленыя перад вокнамі дома на Сёмуху.
І. І. Насовіч. Слоўнік беларускай мовы.

Сёлета нам вяртаецца яшчэ адна часцінка духоўнай спадчыны філаматаў і філарэтаў. Да перакладаў паэмаў Адама Міцкевіча далучыцца том успамінаў ягонага сябра Ігната Дамейкі "Мае падарожжы. Дзённікі выгнанніка", выданне якога рыхтуе "Беларускі кнігазбор". Гэтая кніжка прывабіць чытачоў сама перш аповедам пра падзеі паўстання 1831 года, удзельнікам якіх быў Ігнат Дамейка.

А вось напярэдадні юбілейных урачыстасцяў, якія адбудуцца сама менш у пяці краінах, нам карціць даведацца, кім ён пачуваўся, ці думаў ён пра Бацькаўшчыну, ці не выракся роднага краю, суайчыннікаў, мовы, якую яго сябра Адам Міцкевіч называў самай старажытнай з славянскіх моваў і дасканала распрацаванай.

У дзённіках Ігната Дамейкі выразна выяўляецца двайстасць ягонага самаўсведамлення. Вось, мабыць, самы яркі прыклад. "*Уся мясцовая прырода настолькі была падобная да шмат якіх нашых ліцьвінскіх мясцінаў, што, задумаўшыся, я звярнуўся да гаспадара па-польску*". Дамейка захапляецца палеткамі пшаніцы і запісвае сваё ўражанне пра "*шапаценне пад ветрам пшанічных каласоў... пошум, здавалася, шаптаў мне папольску ці па-руску, як нашыя сяляне гамоняць падчас працы*". Ігнат Дамейка называе сябе палякам, і гэта нібы пацвярджаецца мовай, на якой напісаны ягоныя "Дзённікі...", ды, скажам, такімі — пра самага сябе — выразамі: "*сэрца польскага каталіка*", "*...бо пра Польшчу думаў*". Але амаль побач чытаем: "*нам, ліцьвінам*", "*нас, ліцьвіноў*", "*не да смаку гэта было ліцьвіну з краю, багатага на лугі і пашы ды чароды рагатага быдла*". Ён – і паляк, ён – і ліцьвін, "*сын ліцьвінскіх лугоў і палёў*".

Але не толькі з гэтых словаў вынікае: Дамейка лічыў сябе ліцьвінам, што цяпер раўназначна слову беларус. І калі ў "Дзённіках..." ён штосьці параўноўвае, то выкарыстоўвае слова ***наш***. У ягоных успамінах нашы — беларускія мястэчкі "*Ліда ці Ашмяна*", рэкі, гаі, дрэвы... Так, на выспе Мадэйра Дамейка ўбачыў фартэцыю, "*не большую за Навагарадскі замак*". І там жа, у горадзе Фуншал, у садзе атрэсеныя лімоны і апельсіны валяліся, гніючы, на мураве, "*як яблыкі або грушы ў густым нашым* (хочацца дадаць – медзвядскім, сачыўкаўскім, жыбуртоўшчынскім або запольскім, дзе сам Ігнат прычэпваў дрэўцы) *садзе*. І там жа Ігнат упершыню ўбачыў апельсінавыя і лімонныя дрэвы. Яны падаліся выгнанніку "*яблынямі з срэбранымі і залатымі яблыкамі*", а сам ён "*сярод іх стаяў, нібы наймалодшы з трох братоў нашых дзіцячых казак*". (Ці ж не беларускія казкі баяла Ігнасю ды ягоным братам і сёстрам у дзяцінстве тая медзвядская нянька Тадора?)

Па дарозе з Буэнас-Айрасу ў Чылі, на падыходзе да галоўнага хрыбта Кардыльераў, спадарожнікі Дамейкі ўбачылі на скалах статак ламаў і стараліся напалохаць іх, "*як у нас хлопцы палохаюць зайца, калі ўбачаць яго на полі...*". І ўжо на вяршыне "*самага найвялікшага і магчыма наймалодшага горнага ланцуга ў свеце*", падарожных стрэў такі моцны вецер і шалёная завіруха, што "*ніякая бура, ні нашая зімовая замець не могуць ісці з імі ў параўнанне*". Варта падаць яшчэ некалькі Дамейкавых параўнанняў. Гуанака (лама) "*не вышэйшая ад нашага аленя*"; пясчаныя віхраслупы ў пустыні "*падобныя да слупоў дыму, што ўзнімаюцца ў пагодны дзень з нашых гасцінных камінoў*".

Рэкі, якія Дамейку даводзілася пераходзіць уброд або цераз якія ён перапраўляўся ў чаўне, параўноўваюцца з Шчараю, Віленкаю пад Вільняй. Прыкладам, араўканская рака Каўцін – "*крыху меншая ад нашага Нёмана ў Коўне*". А варта згадаць, што ягоную шырыню Дамейка добра ведаў, бо ўлетку 1831 года не раз пераплываў Нёман на лодцы, каб праверыць паўстанцкую старожу на процілеглым беразе.

І калі наш зямляк, пражыўшы шмат гадоў у пустыннай мясцовасці Паўночнага Чылі, выправіўся ў падарожжа на поўдзень, у Араўканію, там ён любаваўся ляснымі краявідамі. Дамейка ехаў і марыў пра родны дом ды здавалася яму, "*што бачыць тыя самыя дрэвы, хмызы, да якіх прывык з дзяцінства, якія на радзімай зямлі растуць*". І дарога ў Араўканскай пушчы "*не больш відочная, як сцежкі ў нашых вялікіх лясах, якімі нашыя дзеці ходзяць па грыбы і ягады*". А таму там "*лёгка заблудзіцца, як у Белавежскай пушчы*".

Ды, як здаецца, Дамейка толькі жыў у Чылі, а ягоная душа была на роднай Навагарадчыне, і пра тое сведчыць фрагмент "Дзённікаў...".

"31 студзеня. Пачынала днець за Андамі, калі мы селі на коней. Раніца была гожая, а хоць не чутно і не відно было птушак, не было зёлак і расы, бо і раса не любіць пяску і скалаў, адчувалася штосьці ў паветры, што прыпомніла мне нашыя ранкі, што ажыўляла, маладзіла розум. Я адчуваў сябе дужым, хоць і быў невясёлы.

Пырхалі коні; я ехаў павольна, моўчкі, углядаючыся ў блакітнае неба, бо не было на што глядзець на зямлі. Праваднік і мой слуга ехалі нібы з нявыспанымі тварамі. Не было канца пустыні.

Калі раптам нібы разарвалася сухая раўніна, па якой ехаў, — я апынуўся на краі глыбокага вузкага яру, дно якога было цалкам услане зялёнаю муравою і аздобленае агромістымі букетамі фігавых дрэваў. А паміж імі бялелі некалькі дамоў. Па стромай сьцежцы мы спусціліся да аднаго з іх. На двары парабак абчэсваў бервяно. Мы затрымаліся ў цяньку духмяных, разложыстых фігавых дрэваў, каб астудзіцца свежымі брэвас – іх першымі пладамі. У той жа момант я ўчуў нейкі водар, знаёмы мне, добра знаёмы, мілы, і адразу не мог здагадацца, што гэта магло быць. Я падышоў да таго бервяна і быў зачараваны водарам нашай баравой жывіцы. Я пазнаў, што гэта была хвойка добрага гатунку, як тыя, якія з нашых лясоў плытагоны гоняць у Каралевец. Я запытаўся ў парабка, адкуль гэтае бервяно, а ён адказаў мне, што год таму разбіўся "на наша шчасце" тут непадалёку нейкі нямецкі карабель, а можа ангельскі – хто ведае? – І маем дастаткова драўніны амаль дарам. Хто ведае, — падумаў я, — гэтае бервяно, можа, — сын нашай Белавежскай ці Калдычэўскай пушчы, дзіўным лёсам, як я, выкінуты ў гэтую заморскую пустыню."

На адной старонцы "Дзённікаў..." Дамейка прызнаецца, што хацеў даць уяўленне сваім землякам, "*якія ніколі ў жыцці не бачылі іншага краю, апроч нашага, усяго зялёнага, прыгожага і загаспадараванага, нашых вёсак і двароў, чым багатая шахта ў Амерыцы, гара, з якой штогод сыплецца два мільёны рублёў срэбрам...*" І ўвогуле, ён пісаў "*для сябе і для маіх сяброў-землякоў*" "*толькі нататкі*", "*якія, калі Бог дазволіць, можа калісь прыдадуцца якомусь ласкаваму чытачу ў Мірскай, Паланэцкай ці Сталавіцкай парафіі, каб правесці снежаньскі вечар*".

Таму Ігнат Дамейка вядзе свой аповед лёгка, вольна, падобна, "*як нашыя сяляне гамоняць падчас працы*". Знаёмыя яму з дзяцінства слоўцы натуральна, як кропля дажджу ў рачную плынь, уліваюцца ў кантэкст. У замалёўках прыроды, апісанні забудоваў, побыту, у развагах пра падзеі трохсотгадовага змагання араўканцаў за сваю незалежнасць – усюды "нашыя": {"*старыя граматычныя формы, рэгіянальныя выразы, такія як: зьвеж, назьвіско*" (паводле польскай граматыкі, змякчэння літары "*з*" не павінна быць; значыць, так выявілася "генетычная" асаблівасць вымаўлення медзвядскага шляхціча — асаблівасць беларускай мовы – *З.С.*); "і асаблівыя каструкцыі *пытаўся ў яго, па-за самым берагам, нагодай да гэтага страху*". На жаль, толькі на некаторыя асаблівасці Дамейкавых мовы і стылю "звярнулі ўвагу польскія выдаўцы-рэдактары "Маіх падарожжаў. Дзённікаў выгнанніка"}.

Польскія выдаўцы Дамейкавага рукапісу (польскамоўны рукапіс выдадзены знакамітым "Асалінэўмам" — і пераклад на беларускую мову зроблены з гэтага выдання) не асмеліліся сказаць, што ў "Дзённіках..." шмат беларусізмаў. Без іх наш суайчыннік не мог абысціся, бо стараўся, каб апісанне было зразумелае чытачам у Літве. І ў тэксце "Дзённікаў..." чытаем пра з'яву прыроды "*бура з навальніцай*"; пра граніт, "*што распадаецца на жарству*", (апошняе слова польскаму чытачу незнаёмае, а таму рэдактары пра тлумачаць яго іншым агульным для беларускай і польскай лексікі словам *жвір*, якое, дарэчы, Дамейка ўжывае часта); пра даўнія індзейскія магілы, "*падобныя да нашых курганоў*", і "*вялікія курганы*" пустой пароды каля капальняў; пра шахту, у якой Дамейку давялося пе-ражыць землятрус "*на глыбіні 150 да 200 сажняў*".

Тлумачэнне спецыфічных паняццяў Дамейка спалучае з паэтычнай вобразнасцю. Вось на ўзбярэжжы ён убачыў "*сляды колішніх, спрадвечных, узроўняў мора, якое сёння яшчэ шуміць на тым самым месцы, дзе яго затрымаў Творца, толькі мацярык узнімаецца,.. несучы на сваіх плячах магутныя Кардыльеры*" і выкарыстоўвае для апісання ўражання родныя, беларускія рэаліі: "*я стаяў як укопаны і конь мой быў спакойны; ужо здавалася мне, што чую, як гэты мацярык, які называем сталым, узнімаецца, і я стаю, як на нёманскім плыце*".

Дзеля вобразнасці мовы свайго аповеду Ігнат Дамейка выкарыстоўваў фразеалагізмы, выслоўі, добра вядомыя як літаратурнай, так і гутарковай беларускай мове: "*заходзіліся ад смеху*", "*сабаку за дзьверы не выганіш*", "*як сцяну гарохам*", "*падалі як мухі*", "*хоць вочы выкалі*", "*ён у ногі*" (г.зн. кінуўся бегчы), "*шарая гадзіна*" (г.зн. пара, калі цямнее), "*першы-лепшы*". Знаходзім у Дамейкавых успамінах і беларускія прыказкі: "*Пана Бога хвалі, але і чорта не абражай*", "*На чыім возе едзеш, таму і песенькі спявай*". Але самае цікавае выслоўе – "*знікае, як цукар у крынічнай вадзе*". А прываблівае асаблівую ўвагу таму, што падобнае чытаем і ў паэме "Новая зямля" Якуба Коласа:

"*Як пойдзе ён у лес той зрання,*
Як цукар у вадзе растане..."

Мяркую, што ў "Дзённіках..." Ігната Дамейкі, асабліва ў ягоным рукапісе, нашыя мовазнаўцы, лексіколагі могуць знайсці шмат словаў, якія, безумоўна, належаць "крывіцкай гаворцы, дасканала распрацаванай". З шэрагу беларусізмаў "*адрына, аер, бабка* (страказа), *барэлка* (бочачка), *батлейка, брага, бухаць, валяр'ян, венікі, венцер, Вербная нядзеля, выбараці, выцьвічыць* (у слоўніку І. Насовіча 'адлупцаваць розгамі'), *гарбузы, гасцінец* (дарога), *Грамніцы, драбіны* (лесвіца), *зразу, кавуны, каганец* (гэтым словам Дамейка называе марскі маяк; у польскім выданні яно тлумачыцца як 'марская лятарня'), *калы, катухі, крыніца, куцця, падваротнік* (сабака), *пасека* (як і ў Якуба Коласа: "*Былі там пасекі. Штогоду тут... Дзялянкі лесу карчавалі*", бо ў польскай мове *пасека* 'пчальнік'), *пліта* (пляскаты кавалак каменя, скалы), *пячэня* (у І. Насовіча 'пражанае мяса'), *рапуха, скавытаць* (енчыць), *сталяванне* (у І. Насовіча 'столь'; у польскім выданні гэтае слова тлумачыцца 'столь з дошак') *ражон, сыр* (замест польскага "ser"), *суметы, умаяваны, хіжая, хіжасць* ("*плынь ракі нязмерна хіжая*"; "*паветра не кружыцца вакол зямной восі з такой жа самай хіжасцю*"), *худоба* (хатняя жывёла), *цапы*. Як бачым, некаторыя Дамейкавы беларусізмы падаюцца толькі ў слоўніку І. Насовіча.

Што да слова *хіжасць*, то Дамейка выкарыстоўвае яго ў значэнні '*хуткасць*'. А, прыкладам, "Слоўнік беларускай мовы" падае толькі словы *хіжа, хіжак, хіжы* з паметай "абл.". І. Насовіч жа, наадварот, падае слова *хіжы* з варыянтамі, як шырока распаўсюджанае з прыкладамі – прымаўкамі (ды радком з песні), з якіх "*У Нясвіжы людзі хіжы: салому таўкуць, бліны пякуць; сена смажаць, бліны мажуць*" падаецца найбольш цікавай, бо паходзіць, відаць, з блізкага да Медзьведкі рэгіёна. Дарэчы, слова ***хіжы*** бачым і ў вершаванай казцы "Разумная дачка" У. Дубоўкі, як паходзіў з Вілейшчыны.

Варта звярнуць увагу на слова *ўмаяваны*, якое Дамейка выкарыстаў некалькі разоў дзеля вобразнага апісання палеткаў ды скалаў, якія параслі густой зелянінай. Польскія слоўнікі падаюць гэтае слова, а ў нашых яго няма. Але можна меркаваць, што падобная лексема вядомая беларусам, бо паўсюдна ў нас на Сёмуху ставяць "май". Вось толькі значэнне словаў *забармашыста, забармашыты* пакуль застаецца невядомым. Мо хто-небудзь з чытачоў ведае, то, калі ласка, патлумачце. А раптам вывіцца: гэтае слоўца – яшчэ адзін доказ, што медзьвядскі шляхціц не забыўся роднай мовы.

Стылістыка Дамейкавых "Дзённікаў..." таксама вартая асобнага даследавання ці хаця б артыкула.

Здзіслаў ***СІЦЬКА.***

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by
http://tbm.org.by/ns/

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 22. 07. 2002 г.
Наклад 2400 асобнікаў. Замова № 1275.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 489 руб., 3 мес.- 1467 руб.
Кошт у розніцу: 120 руб.